

que, sed hoc propriè non est vasa duplicare; et etiamsi esset, quid exprimere attinisset? Observandum non esse hic simpliciter *διπλοῦν* sed *περιπλοῦν*, quod aliquando est *convolvere, circumplicare*, ita ut vascula et sacculos benè compositos et convolutos abrà imposuerit, siveque ad urbis portam contendit.

QUESTIUNCULA IV.

Qui ex isto Judith apparatu ad nos fructus?

Principio, ut ad Assyrios debellandos Judith accedat, eam ad pristinum ornatum redire vides, ut intelligas, ad animæ tuæ divinæque religionis et gloriæ hostes devincendos sive sacrificandos, quædam interdum quæ jam pridem dimiseras, repetenda; et invito etiam toleranda. Velles otium, quietem, meramque tranquillitatem consecrari. At cum his diu multumque magnâ cum molestiâ congregiendum, loquendum, disserendum. Velles in aliquam te solitudinem abdere, tibi, Deoque soli vacare. At, nisi hæreticis obsistas, eorum consilia dissipas, eorum tabernacula et cœtus inæas, Bethulæ salutem agitur. Velles solos divinarum litterarum libros, sanctosque Patres et Christianæ pietatis magistros legere, profanos omnes etiam è memoriâ procul abjicere, nihil cum his omnino commercii habere. At ætas ista litteras, doctrinasque istas externas postulat; incantam orationem aspernatur: salutaris, nisi et palato ipsorum grata, omnes expunnt. Quid agas? Que propter Deum quædam posthabueras non mala, ea propter Deum jam resumenda; et cum res ipsa postulat, omni vel dignitatis vel ætatis depositâ gravitate, ob tuam, aliorumque salutem relinqi, recoqui, penitusque repuerascere oportet. Vide D. Hieronymum ad Lætam, D. Gregorium lib. 1, epist. 5. Jam Judith ornatus fuit duplex, adherens et inhærens. Ille corporis lotionem et unctionem, varique generis à capite ad calcem vestes continet; iste pulchritudinem ac venustatem, eamque duplicem, nativam et divinitus jamjam appositam. Nos quoque, quemcumque Assyriorum copias delere, tartareum Holofernem jugulare optamus, animos ipsi nostros exomologesi et lacrymis eluamus; suavissimis religionis et sanctimoniam unguentis oblinamus: nuptialibus charitatis vestibus exornemus; omnes omnino actiones et gestus, interiores et exteriores, à vertice ad plantam usque decore omni componamus et concinemus. Adsit, quidquid adesse potest naturalis venustatis et elegantie, quam à

morum litterarumque magistris didicimus, ex poetarum, rhetorum, philosophorumque olim studiis collegimus; sed omnium maximè, ut sacræ nos theologiæ, divinæque gratiæ demissus è cœlo splendor venustet, à Deo maxime precandam, quoniam omnis ista compositio non ex libidine, sed ex virtute pendet. De quibus verbis alio in capite postea.

Tertio loco, Judith ipsius cibos intueret, quales et quantos. Nullas secum carnes et mensarum cupedias fert; sed cibos omnino, iis in locis, plebeios et vulgares, imò et, præter solas caricas, apud nos etiam vulgatissimos. Quis adeo tenuis rusticus, qui è farinâ quâpiam pulvis aliquid, panem et caseum non habeat? non venienti etiam ad se, quâlibet horâ, hospiti proponat? Vini verò et olei aliquid sumperat, ut dominæ nomen tuetur, et sobriè corpus reticeret. Cibi porrò ipsi quàm pauci sunt! quàm non numerosa fercula! Præter potentam et panem, quæ in ferculis jam hand numerantur, caseoli et caricarum modicum quid fuit. Et nonne vel egentissimis agricolis, pro caricis, pyra, poma, nuces et similia compta sunt? Neque verò etsi numero pauci, mole tamen ipsa multi magnique cibi isti fuerunt, quos, etiam in diem aliquot annonam, cum œnophoro et lecytho, ferre ancilla una potuit, et vetula fortassis erat, Euryclææ Homericæ instar. Disces hinc ergo temperantiam et frugalitatem.

Quartò, quando in Assyriorum castra, ut ipsos vel ipsorum potius impietatem et vitia deleamus, progredi statuimus, cavendum, ne absque ciborum necessario in dies aliquot viatico progrediamur. Sunt autem cibi isti sacrosancta Eucharistia, quotidiana divinarum rerum meditatio, crebra conscientie discussio, virtutum variarum, charitatis præsertim et humilitatis, exercitatio et soliditas. Notat verò Rabanus, eo ipso, quòd abrà onera hæc Judith imposuerit, significari, debere viros spirituales, spiritualibus occupationibus distractos aliorum minis occupatorum, minusque spiritualium et doctorum operâ uti ad munia magis corporalia, viteque hujus sarcinas.

Quintò, à primoribus istis reverentiam erga sanctos homines discamus. Cùm enim tantis ornamentis, tantæque pulchritudine, præter morem, tam subitò, tam mirabili metamorphosi fulgentem Judith conspicerent, stupuerunt ipsi quidem, et valde mirati sunt vers. 7, nihil tamen omnino eam interrogarent, sicut et de Domini discipulis scripsit discipulus

quem ille diligebat, cap. 4, vers. 27: *Mirabantur, quia cum muliere loquebatur. Nemo tamen dixit: Quid quæris, aut quid loqueris cum eâ?* Ipsum etiam silentium venerationis genus quoddam est, Job. 21, vers. 5, cap. 29, v. 9, et in Æneid. 4, quidam virum gravem dùm conspexere, silent.

Postremò, pietas omnium, et religio benè hic spectanda. Primores orant vers. 8, circumstantes populus orat etiam, et respondet: Amen, Amen, vers. 9; ipsa denique Judith orat, vers. 10. Pietatis omnia plena sunt, et hodiè in catholice urbi primò statim ingressu, veteris pietatis signa exstant, crucis Domini, sanctorumque effigies, ut qui egrediuntur aut ingrediuntur memores semper sint precum ubique fundendarum, earum saltem, quas brevissimas, et raptim quodammodo jaculatas vocat D. Augustinus epist. 121, cap. 10. Tales enim et istæ principum, exultantium juvenum (vocat enim Græcus *νεανίσκους*), et Judith ipsius fuerant, earumque usum valde commendat D. Chrysostomus homilia de Annâ, Cassianus collat. 9, cap. 56. In Græco primorum ita oratio exprimitur: *Deus, Deus patrum nostrorum det te in gratiam* (id est, ut iis, ad quos abis, grata sis, sive gratiam coram iis invenias), *deique tibi cogitata tua perficere, ad gloriationem filiorum Israel, et exaltationem ipsius Hierusalem.* Judith verò *προσκύνησε τῷ Θεῷ, Deum adoravit.* Complutensis de omnibus simul ait: *προσκύνησαν τῷ Θεῷ, adorârunt Deum.* Et tandem post tot vota, preces et adorationes transiit per portas, ipsa et abrà ejus. Ecce, inquit in D. Augustini sermonibus ducentesimus et duodevicesimus, Judith post preces et sacrum, et post cinerem ad cultus puellares redit. Spes et omnium populorum procedit; sollicitus populus redditurus securus suâ sapientiâ consolatur, qui promittens victoriam, quam omnis natio miraretur, portam sibi, paululum et remotis obicibus, postulat aperiri. Prodit et secura, unus puellæ comitatu contenta, et hostium securis gressibus propeavit in castra. E quibus verbis, quasi aliud agens

CAPUT XI.

1. Tunc Holofernes dixit ei: *Æquo animo esto* (1), et noli pavere in corde

(1) Animadvertit Holofernes, Juditham timorem et paventem, tum quòd femina solitudini assueta inter tot millia virorum armatorum et hostium consisteret, tum quòd conscientia tanti facinoris ejus animum metu

et illud nota, si D. Augustini sermo iste non esset, boni tamen et antiqui auctoris esse, ut monebat proleg. 4. Nam non D. Hieronymi hoc in libro versionem, sed Græcorum sequitur, è capite scilicet 8, vers. 30, et ex isto, vers. 9, ubi *ἐμπροσθεν ἀνοίξαι μοι τὴν πόρταν, jubete mihi aperiri portam.*

Que apud Assyrios gessit Judith?

Inciunt ea hic à versu 11, et omnium primum est, simulatum transfugium vers. 12, ipsius captio, pulchritudinis admiratio vers. 14, 16, 17, ad Holofernem deductio vers. 16, hujusque adoratio vers. 20; sunt porò è Græcis notanda hæc, cùm Judith ad Holofernem veniret, noctem adhuc fuisse, ideòque et capite sequenti dicitur hic *τὴν νύκτι ταύτην, hæc ipsâ nocte*, jacuisse illum adhuc in lecto; significatum illi fuisse de Hebræis femine adventu; interim, ipsius pulchritudinis famâ, totis è castris ad eam videndum concurrens quàmplurimos, eosque miratos non ipsam tantum, sed, ipsius etiam causâ, omnes Israëlitas, quos nondum tamen viderant, tuncque proximo suo quemlibet dixisse, id quod vers. 18 scribitur, ubi tamen non inter se tantum, sed ipsi etiam Holoferni hoc ejus stipitatoris locutos apparet. In Græco tamen additur: *Non est bonum, vel virum unum ex Hebræis residuum fieri, quia si qui dimittantur, poterunt universam terram κατασφραγίσαι, decipere, sive, tam illecebrosâ feminarum suarum formâ in fraudem ac perniciem totum terrarum orbem pellicere.* Antequàm verò è lecto et interiori cubiculo prodiret Holofernes, exierunt qui apud ipsum dormiebant et omnes famuli ejus. Tandem et ipse et; *τὴν προσκυνοῦν, in proscenium, sive tentorii vestibulum venit, καὶ λαμπάδες ἀργυρᾶς προσέφερεν αὐτῷ, et argenteas lampadas ipsum præcebebant.* Quantâ magnificentiâ! Et conopæum erat ex purpura, et auro, et smaraldo, et lapidibus pretiosis intextum. Incidit conopæi hujus iterum mentio cap. 15, vers. 10 et 19, eratque propriè velum, ad volitantes culices arcendos, licet ad splendorem tantummodo sæpè adhiberetur. De Judith adoratione, infra, capite alio.

CHAPITRE XI.

1. Alors Holoferne lui dit: *Ayez bon courage; bannissez de votre cœur toute crainte,*

pulsabat, ne fortè non succederet, sed res proderetur, et ipsa capitis periculum adiret. Esto enim, Deo illum animante, spiritus ejus esset intrepidus, caro tamen erat infirma, ac partem mentis inferiori infirmabat. Equid

tuo: quoniam ego nunquam nocui viro (1) qui voluit servire Nabuchodonosor regi.

2. Populus autem tuus si non contempserit me, non levassem lanceam meam super eum.

3. Nunc autem die mihi quæ ex causâ recessisti ab illis, et placuit tibi ut venires ad nos?

4. Et dixit illi Judith: Sume verba ancillæ tuæ: quoniam si secutus fueris verba ancillæ tuæ (2), perfectam rem faciet Dominus tecum (3).

5. Vivit enim Nabuchodonosor (4) rex terræ, et vivit virtus ejus (5), quæ est in te ad correptionem (6) omnium animarum errantium: quoniam non solum homines serviunt illi per te, sed et bestia agri obtemperant illi.

6. Nuntiatur enim animi tui industria universis gentibus, et indicatum est omni seculo (7), quoniam tu solus bonus (8) et mirum? cum Christus fortissimus passionem aggressurus de se dixerit: *Spiritus quidem promissus est, caro autem infirma*, Matth. 26. 41.

(1) Multo minus mulieri. Mentitur, nam dictum est c. 5. civitates eorum, qui se illi in servos offerbant, destruxit, lucosque excidit. (Corn. à Lap.)

(2) In Græco additur: *ασθενος η ανδρικός* hoc est *κατά επόπαιον σου*, loquatur ancilla tua coram te, id est, audientiam verbis meis præbe.

(3) Additur in Græco: *Καί οὐκ ἀποστήσει ἡ Κόρη; πῶς τὸν ἀποσπασάντων ἀδελφῶν, non excidit Dominus meus propositio suo, non excidit cogitatio*. Respondet enim *ἐπιτίθειαι* vocibus *ἡσυχίας*, et similibus. (Grotius.)

PERFECTAM REM FACIET DOMINUS TECUM. Scilicet perfectam Deus dabit victoriam, non tibi ut tu putas, ô Holofernes, sed mihi et Judæis de te. Est satragama bellicum, quo Judith et Holofernem ambiguitate verborum incidit et illud, itaque in fraudem et laqueum neis induit. Nam, ut ait Poeta: *Dulus an virtus fuit, in haste requiritur?* Sic Apollo Delphicus illusit Pyrrho, eam de victoria contra Romanos consulenti, dicens:

Aio te, *Æacida*, Romanos vincere posse. Quod perperam sibi applicuit Pyrrhus, quasi ipse Romanos esset victurus, cum Apollo intelligeret de Romanis, quod ipsi vincerent Pyrrhum, ut reipsa vicerunt.

(4) Id est, sicut verum est, quod Nabuchodonosor vivit, et ut similitur, ita vera sunt quæ sequuntur: nec est hoc juramentum, ut dicunt alii, quia non excusaretur Judith à juramento falso, quod est peccatum mortale, sed est simplex assertio falsi, ad fallendum fallacem. (Lyræus.)

Jurandi formula: sic Eliseus alloquens di-

parce que je n'ai jamais fait de mal à qui que ce soit, qui a voulu servir le roi Nabuchodonosor.

2. Si votre peuple ne m'avait point méprisé, je n'aurais pas tourné mes armes contre lui.

3. Mais dites-moi d'où vient que vous les avez quittés, et que vous vous êtes résolue de venir vers nous?

4. Judith lui répondit: Accueillez les paroles de votre servante, parce que, si vous suivez les avis que votre servante a à vous donner, Dieu achèvera d'accomplir à votre égard ce qu'il a résolu.

5. Vive Nabuchodonosor, roi de la terre, et sa puissance qui est en vous, pour châtier toutes les âmes qui se sont égarées en lui résistant; car non-seulement vous lui asservissez les hommes, mais les bêtes même des champs lui sont assujetties.

6. La sagesse de votre esprit est célèbre dans toutes les nations; tout le monde public que vous êtes le seul dont la puissance et la

cebat: *Vivit Dominus, et vivit anima tua*, 4 Reg. 2, v. 4; nec Judith jurans per Holofernem, aut Nabuchodonosor magis peccat, quam Joseph jurans per salutem Pharaonis, Gen. 42, 15 et 16; non enim tanquam per deos alienos, sed per eos jurabat, in quibus aliquid divinum resplendebat, auctoritas scilicet, et potestas. Nec falso jurat Judith, cum constet quum plurimos homines et bestias regi Nabuchodonosor operâ Holofernis servivisse. (Menochius.)

Vivat Nabuchonosor, seu per vitam Nabuchodonosoris. Usitata jurandi formula apud Orientales, jurandum nuncupantes per vitam seu regem seu virorum dignitate vel merito supra vulgare. Anna mater Samuelis jurat per vitam Heli summi sacerdotis; Eliseus per vitam Eliæ præceptoris sui; Abigail per vitam Davidis, cum venientem illum in exilium familiæ Nabalis placavit; Abner per vitam Saisis, Joseph per vitam Pharaonis. Nihil hic superstitionis aut impietatis: obsequium enim erat mere pollicum, vel, si mavis, genus erat tributi civilis erga principem, qui testis dictorum invocabatur. Quammodum verum est, Nabuchodonosorem vivere, ita et verissime affirmo, delendos fore à te Judæos. (Calmet.)

(5) Potentia ejus. (Menochius.)

(6) Verè dictum, nam promittit Deus mortales malis atteri à tyranno, quæ tamen edo dirigitur, ut errata vitæ corrigant, aut peccata patrata afflictione illa luant.

(7) Præsentis, id est, toti mundo, Ii Græca.

(8) Benignus et beneficus, juxta illud Christi, Lucæ 22, 25: *Reges gentium dominantur eorum, et qui potestatem habent super eos, benefici (principes) vocantur*. Hinc præsidium epitheton erat optimus, ut optime Felix, optime Feste.

potens est in omni regno ejus, et disciplina tua omnibus provinciis prædicatur.

7. Nec hoc latet quod locutus est Achior, nec illud ignoratur quod ei jusseris evenire (1).

8. Constat enim Deum nostrum sic peccatis offensum, ut mandaverit per prophetas suos ad populum (2), quod tradat eum pro peccatis suis.

9. Et quoniam seivm se offendisse Deum suum filii Israel, tremor tuus super ipsos est.

10. Insuper etiam fames invasit eos (3), et ab ariditate aquæ jam inter mortuos computantur.

11. Denique hoc ordinant (4), ut interficiant pecora sua, et bibant sanguinem eorum (5).

Sensus ergo est, q. d.: Tu solus es vernus, magnusque princeps in regno Nabuchodonosoris, utpote benignus et liberalis æquæ ac potens, ideoque Nabuchonosor sua omnia tibi commisit. Aliqui bonæ exponunt fortis.

(Corn. à Lap.)

(1) Discrepat Græcus versus 7, 8 et 9: *Et nunc sermo quem locutus est Achior in consensu tuo, audivimus verba ejus, quoniam servaverunt eum viri Bethulæ, et ammittavit eis omnia quæcumque dicitus erat apud te, Quare, dominator domine, ne transgrediaris verbum tuum, sed deponere illud in corde tuo, quoniam veritas est; non enim sumitur vindicta de genere nostro, non provalent gladius adversus eos, nisi peccaverint in Deum suum. Et nunc ne fiat Dominus meus ejectionis, et re infectæ desistens; et cadet mors super faciem eorum, et occupavit eos peccatum in quo irritaverunt Deum suum. Planè opposita sunt hæc verbis Judithæ ad optinatos Bethulæ: Non sumus secuti peccata patrum nostrorum, qui dereliquerunt Deum suum, et adoraverunt deos alienos, et in confessionem inimicis suis.* (Calmet.)

(2) Frustra quæras, quis è prophetis hæc dixerit, et quâ occasione. Ex ipso Judithæ testimonio constat Hebræos tunc nullam hæcæ minis occasionem præbuisse. Officio mendacis procusa sunt ad fallendum Holofernem. Refertur non possunt ad pristina veterum prophetarum oracula, nisi secretâ mentis limitatione, quæ tam nullum mendacium foret, quam sinceritatem parum.

(3) Quia ubi laboratur siti, ibi et famè; cibus enim sine potu à sitienti humectari et comedit nequit.

(4) Nota quod non sequitur hic ut videtur supra sitis tantum mentio facta est, sed verum fuerit etiam fame laborasse, sed magis siti, quamquam ne in ciborum quidem copiam comedere possunt, qui siti æstant, cum cibus nec humectari possit, nec deglutiri.

(Menochius.)

(5) Nota quod non sequitur hic ut videtur

capacitè éclatant dans tout son royaume, et on ne parle dans tous les pays que de votre habileté dans la guerre.

7. On sait aussi ce qu'a dit Achior, et on n'ignore pas de quelle manière vous avez commandé qu'il fût traité.

8. Car il est certain que notre Dieu est tellement irrité par les péchés de son peuple, qu'il lui a fait dire par ses prophètes qu'il le livrerait à cause de ses péchés.

9. Et parce que les Israélites savent qu'ils ont offensé leur Dieu, la terreur de vos armes les a saisis.

10. Ils sont de plus désolés par la famine; et ils sont déjà au nombre des morts par la soif dont ils sont brûlés.

11. Ils ont même résolu entré eux de tuer leurs bestiaux, pour boire leur sang.

quod dicit, quis per sanguinem et sanctorum pollutionem intellectus civitatis traditionem quam conceperat priori die complexisse, et sic quantum in eis erat, sanguinem bibissent occisorum, et sancta polluisent, quia ipsi fuissent crapulati, qui velt insipial, cum omnis actio ejus ex virtute pendebat, quæ non dicit falsum vel facit, sed virtualiter oculos falsorum verbis, et per sententiam veritatis intrinsicam claudit, et eruit ne veritatem considerent. Et sic videtur hic metaphoricè vel rhetoricè loqui, quod patet. Quomodo enim possent homines sanguinem bibere? quia si erant sumeret, moreretur, et adhuc non videbatur posse extingueri sitim: si deconqueret, non valeret potationi. Sed adversarii idè, ut dixi, in mysterio verborum fuerunt decepti, ed quod non considerabant hujus rei impossibilitatem, etc. Et superiora qui vellet considerare, fortè invenirent quod nullum vitium quantumcumque minimum fecisset, vel in aliquo delectinoso posset judicari. Hoc videtur etiam esse falsum; quia bibere sanguinem erat eis maxime prohibitum.

(Lyræus.)

(3) Pro aqua, qui carent ad restinguendam extremam sitim; sanguinis autem usus et potus erat Judæis à Deo relictus sub penâ mortis, ut patet Levit. 17. (Corn. à Lap.)

Hoc (ut etiam quod seq. versiculo habetur) per applicationem explicandum est, ut scilicet fieri possit, et credibile sit Judæos ad talia siti et fame compellente adductos iri, non autem quod reipsa jam hujusmodi deliberationem suscepissent, jumentorum sanguinem absumere vehementer velabantur Hebræi, Lev. 17, 10, et alibi. (Menochius.)

Siti cogente, decreverunt bibere sanguinem pecorum suorum, lege id. expressè velante. In Græco additur, etiam editis lege carnisus alitque cibus uti decrevisse. Bethulenses, et super hæc re Jerosolymam misisse, qui hujus rei licentiam à senatu afferrent. Nam Jerosolymis residebant qui Sanhedrim, seu magnum Synedrium, constituebant, à quibus, si quis certis casibus necessaria viderentur, legum qua-

12. Et sancta Domini Dei sui (1), quæ præcepit Deus non contingi, in frumento, vino, oleo, hæc cogitarunt impendere, et volunt consumere quæ nec manibus deberent contingere: ergo quoniam hæc faciunt, certum est quod in perditionem dabuntur (2).

13. Quod ego ancilla tua cognosces, fugi ab illis, et misit me Dominus (3) hæc ipsa nuntiare tibi (4).

14. Ego enim ancilla tua Deum colo, etiam nunc apud te: et exiet ancilla tua (5), et orabo Deum.

15. Et dicit mihi quando eis reddat peccatum suum: et veniens nuntiabo tibi, ita ut ego adducam te per mediam Jerusalem (6), et habebis omnem populum Israel, sicut oves quibus non est pastor, et non latrabit vel unus canis contra te (7):

rumdam solutiones, sive dispensationes peti debebant, ut monet apud Josephum ipse legislator Moyses.

(Tirinus.)
De potu sanguinis nihil in Græco, in quo legitur: *Deliberaverunt injicere manum jumentis suis, et omnia quæcumque distinxit eis Deus in legibus suis non comedere, decreverunt insumere.* Hæc immo censet Grotius, decessisse obsessos, ut mactarentur jumenta indiscriminatim, ipsa etiam vetita et immunda, et in cibos adhiberentur. Sanguinis esum vetitum fuisse Judæis, vel ante legem conditam, nemo ignorat.

(Calmet.)
(1) Non vocantur hic sancta, vasa consecrata ad sacrificandum Domino, seu oblationes, et sacrificia, ut dicunt aliqui; nam talia non erant nec fiebant extra Jerusalem. Sed sancta dicuntur hic primitiæ et decimæ quæ debebantur sacerdotibus et Levitis; in necessitate tamen poterant comedere ab aliis: sicut David, et viri ejus comederunt panes propositionis, et de voluntate summi sacerdotis, ut habetur 4 Reg. 21. Et ideo Judith videtur hic simpliciter falsum dixisse cum subditur: *Et volunt consumere quod nec manibus deberent contingere.* Et si sancta intelligantur hic vasa sacra, similiter falsum dicit, quia non erant in Bethulia.

(Lyranus.)
Ea sunt quæ Deo sanctificata, id est, dicata et consecrata sunt. Hæc cogitarunt impendere, ad extremam sitim, famemque suam levandam.

(Corn. à Lap.)
Græcus esse potest loco commentarii in hunc locum: *Primitiæ frumenti, et decimæ vini et olei, quæ servauerunt sanctificantes sacerdotibus assistentibus in Jerusalem ante faciem Dei nostri, decreverunt expendere, quæ neque manibus oportebat tangere quæcumque eorum, quæ de populo. Et miserant in Jerusalem quoniam et qui ibi habitabant, fecerunt hæc eos qui transportarent ipsis remissionem à senatu. Et*

12. Et ils ont résolu de dépenser en froment, en vin et en huile les choses saintes auxquelles Dieu a défendu de toucher; ils veulent consommer ainsi des choses auxquelles il ne leur est pas même permis de porter la main. Puis donc qu'ils se conduisent de cette sorte, il est certain qu'ils seront livrés à la ruine.

13. Ce que moi, votre servante, connaissant, je me suis enfui d'avec eux; et le Seigneur m'a envoyée vous annoncer toutes ces choses.

14. Car moi, votre servante, j'adore Dieu, même à présent, auprès de vous; et je sortirai et je prierai le Seigneur;

15. Et il me dira quand il doit leur rendre la peine de leurs péchés; et je viendrai vous le dire. Je vous mènerai alors au milieu de Jérusalem; et vous aurez tout le peuple d'Israël comme des brebis qui sont sans pasteur; et il n'y aura pas un chien qui aboie contre vous.

erit, simul ac remittatur ipsis fuerit, et fecerint, dabuntur tibi in perditionem in die illa. Duo proponit hic Judith Holoferni, 1º populum ad extremam sitis et famis angustiam redactum esse; 2º a religioso legum sanctorum studio recessisse.

(Calmet.)
(2) Certum est, si causas naturales et cursum rerum ordinatum spectes: famem enim et sitis cogent eos ad interitum. Item facient peccata eorum, quibus iram et vindictam Dei meruerunt, nisi quis sanctus iram Dei mitiget, uti ego eam meis precibus hinc mitigaturam spero.

(Corn. à Lap.)
(3) Hinc jam rem ita disponit perditissima et solertissima femina, ut captiua religionis opinione aditum habeat magis expeditum ad id quod tacite mente conceperat, ut facultatem obtineret excedendi à castris ad orationem: suam in Deum pietatem commendat, ut per Assyrios sibi liceat orare Deum more Israelitico, extra alienæ religionis commercia; quod ut facilius obtineat, indicat se, dum orationi studet et illam inire cupit riu legitimo, pro Assyriorum commodis laborare.

(Vatablus.)
(4) Miserat enim Deus Judith ad Holofernem, ut hæc ei nuntiando gratiam ejus sibi conciliaret, quæ habitâ eum incaute per pium dolum occideret.

(Corn. à Lap.)
(5) E castris in vallem, Domino supplicatura per noctem, ait Græcus; mihi quæ Dominus revelabit tempus, quo id criminis perpetrarint. Tunc regrediar tibi quæ remittabo, et tu adversus illos proficisceris, etc. (Calmet.)
(6) Græcus et Syrus: *Ducam te per mediam Judæam, usque ad veniendum contra Jerusalem; et ponam sedem tuam in medio ejus, et ages eos tanquam oves, quibus non est pastor, et non latrabit canis (linguâ suâ coram te.* Postrema hæc verba proverbii loco sunt, deducta ab Exodo 11. 7.

(Calmet.)
(7) Multi censent Judith hic non posse ex-

16. Quoniam hæc mihi dicta sunt per providentiam Dei (1).

17. Et quoniam iratus est illis Deus, hæc ipsa missa sum nuntiare tibi.

18. Placerunt autem omnia verba hæc coram Holoferne, et coram pueris ejus, et mirabantur sapientiam ejus, et dicebant alter ad alterum (2):

19. Non est talis mulier (3) super terram in aspectu, in pulchritudine, et in sensu verborum.

20. Et dixit ad illam Holofernes: Benefecit Deus, qui misit te ante populum, ut des illum tu in manibus nostris (4):

21. Et quoniam bona est promissio tua, si fecerit mihi hoc Deus tuus, erit et Deus meus (5), et tu in domo Nabuchodonosor magna eris, et nomen tuum nominabitur in universâ terrâ.

cusari à mendaciis. Verùm excuso eam duplici modo et titulo. Prior est, quod ipsa loquitur secundum causas naturales et communem naturæ cursum, quo Judæis ad extrema redactis, et in offensâ iræ Dei constitutis, necessariò erat perendum, nisi Deus supernaturali vel extraordinario quodam modo eis succurreret. Sic Eliseus Hazaeli roganti de salute B-nadad regis agrotantis, respondit enim sanandum, sed tamen mortuum, quia scilicet quantum erat ex vi morbi, is non erat lethalis: quare ex eo sanandum erat, sed tamen mortuum, quia suffocandus ab Hazaele, 4 Reg. 8, 10.

Sic hic Judith assertit ab Holoferne perdenso Hebræos ob peccata sua, quia humanis viribus ejus manus evadere non poterant: erant tamen evasuri per preces Judith et sacerdotum, quibus opem Dei celestem posebant et impetrabant.

Sensus ergo est, q. d.: Hebræi, si causas naturales spectes, planè sunt perdendi, et à te subjugandi ob peccata sua.

Posterior modus excusandi Judith à mendacio est, dicendo quod ipsa ambiguis verbis usa sit, quæ sibi Holofernes attribuebat, cum ea Judith sibi et Syrus ascribebat. At ergo: ORABO DEUM, et DICIT MIHI QUANDO EIS DEBENT PECCATUM SUUM, si mirum eos pro meritis, ut videtur, punire decreverit. Scio autem ex Dei revelatione, quod hoc tempore eos non puniet; sed hoc nunc mihi silendum est, nec tibi indicare queo, mox tamen veniens nuntiabo tibi Dei voluntatem et decretum de differenda castigatione peccati Judæorum; et acceleranda castigatione tuæ tyrannidis, Judæos injustè invadentis; hoc enim nuntiabo tibi non verbo, sed facto, cum tibi lethale vulnus infligam, ait S. August., ET ABRECIAT TE, non vincentes et triumphantes, uti tu putas, sed victum, occisum, et triumphatum, cum caput tuum truncatum adducam in Bethuliam.

(Corn. à Lap.)

16. Parce que tout ceci m'a été révélé par la providence de Dieu.

17. Et parce que Dieu est en colère contre eux, je suis envoyée vers vous pour vous annoncer ces choses.

18. Or tout ce discours plut à Holoferne et à ses gens; ils admiraient la sagesse de Judith, et se disaient l'un à l'autre:

19. Il n'y a point dans toute la terre une femme semblable à celle-ci, soit pour l'air et la beauté du visage, ou pour la sagesse des paroles.

20. Et Holoferne lui dit: Dieu nous a favorisés, de vous envoyer devant votre nation, pour nous la livrer entre les mains.

21. Et parce que vos promesses sont très-avantageuses, si votre Dieu fait cela pour moi, il sera aussi mon Dieu; vous serez grande dans la maison de Nabuchodonosor, et votre nom deviendra illustre dans toute la terre.

(1) Græcus et Syrus: *Quoniam hæc dicta sunt mihi secundum prævisionem meam.* Futura hæc prævidi insitit mihi et usu acquirâ rerum futurarum conjecturâ. Assentatur Holoferni, id illi persuadere satagens, ejus conversationi Deum advigilare, quippe qui ad illum miserit feminam scientiâ præditam et vatem.

(Calmet.)
In Græco est, *secundum prævisionem meam.* Utriusque est hæc providentiâ, seu prævidentiâ, et prænoscentiâ facultas; Dei tanquam donantis, Judith tanquam accipientis et habentis.

(Menochius.)
(2) Mirantes ejus pulchritudinem et sapientiam.

(Lyranus.)
Pueris, id est, servis, aulicis.

(Menochius.)

(3) Ex hoc videbatur innuere, quod esset aptissima conjugi suo principi vinculo matrimonii, et hoc idem videtur sonare verba Holofernes, quæ sequuntur.

(Lyranus.)
(4) Græcus et Syrus: *Ut fiat in manibus nostris potentia (Syrus, novum auxilium), in iis autem qui vilipenderunt dominium meum, perditio.*

(Calmet.)

(5) Per hoc quod consentiebat colore Deum Judith, videtur quod eam cogitabat accipere in conjugem.

(Lyranus.)
Seriò hic locutus Holofernes vix creditur, nisi forte ignoraverit Deum Israelis socium non admittere. Nimit enim fortuna illius novisset viri conversio. Adhlandi faciliè voluit Judithæ, quam piam et religiosam esse intellegebat. Blandè illius amorem et gratiam accipatur; ut enim notat Scriptura capite 10, 17: *Cum intrasset ante faciem ejus (Judith), statim captus est in suis oculis Holofernes.* Removit callidè obstaculum, quod amoris suo impediendo futurum nôrat, testatus discrimen religionis non oblatum quominus alter altero potiretur: præsto se esse ad amplectendum Judæisum, statim ac promissionum ejus veritas impleteret.

(Calmet.)

TRANSLATIO EX GRÆCO.

1. Et dixit ad eam Olophernes : Confide, mulier : ne timeas corde tuo : quoniam ego non malefaciam homini, quisquis elegerit servire regi Nabuchodonosor omnis terræ. — 2. Et nunc populus tuus habitans montanam, nisi vilipendissent me, non elevassem hastam meam super eos; sed ipsi sibi fecerunt hæc. — 3. Et nunc dic mihi, cujus gratia aufugisti ab eis, et venisti ad nos? venis enim ad salutem. Confide; in nocte hæc vives et in reliquum. — 4. Non enim est qui tibi injuriam illaturus sit, sed bene tibi faciet, sicut fit servis domini mei regis Nabuchodonosor. — 5. Et dixit ad eum Judith : Suscipe verba servæ tuæ, et loquatur ancilla tua ad faciem tuam, et non annuntiabo mendacium domino meo in nocte hæc. — 6. Et si secutus fueris verba ancillæ tuæ, perfectæ negotium faciet tecum Deus, et non decidet dominus meus à studiis suis. — 7. Vivit enim rex Nabuchodonosor universæ terræ, et vivit imperium ejus, qui misit te ad correctionem omnium animæ, quia non solum homines propter te servant ei, sed etiam bestie agri, et pecora, et volatilia cœli propter fortitudinem tuam vivent super Nabuchodonosor, et omnem domum ejus. — 8. Audivimus enim sapientiam tuam, et calliditatem animæ tuæ; et annuntiatum est omni terræ quia tu solus bonus in omni regno, et potens in scientiâ, et mirabilis in expeditionibus belli. — 9. Et nunc sermo, quem locutus es Achior in consensu tuo, audivimus verba ejus; quoniam servaverunt eum viri Betylua, et annuntiavit eis omnia quæcumque eloquentis erat apud te. — 10. Quare, dominator domine, ne transgrediaris verbum ejus, sed deponere illud in corde tuo, quoniam verax est. Non enim sumit vindicta de genere nostro, non prævalet gladius adversus eos, nisi peccaverint in Deum suum. — 11. Et nunc ut non fiat dominus meus ejectus, et re infectâ desistens, et cadet mors super faciem eorum, et occupavit eos peccatum, in quo irritabantur Deum suum, quandocumque fecerint absurditatem. — 12. Quoniam enim defecerunt eos escæ, et rarefacta est omnis aqua, deliberaverunt injicere manum jumentis suis, — et omnia quæcumque distinxit eis Deus in legibus suis non comedere, decreverunt insumere. — 13. Et primitias frumenti, et decimas vini, et olei quæ servaverant sacrificantes sacerdotibus assistentibus in Hierusalem ante faciem Dei nostri, decreverunt expendere, quæ neque manibus oportebat tangere quemquam eorum, qui de populo. — 14. Et miserunt in Hierusalem (quoniam qui ibi habitant, fecerunt hæc) eos qui transportarent ipsis remissionem à senatu. — 15. Et erit simul ac renuntiatum ipsis fuerit, et fecerint, dahuntur tibi in perditionem in die illâ. — 16. Unde ego serva tua cognoscens hæc omnia, aufugi à facie eorum. Et misit me Deus facere tecum negotia, super quibus stupeluit universa terra, quicumque audiverint ea. — 17. Quoniam serva tua Dei cultrix est, et ministrans nocte et die Deo cœli. Et nunc maneo apud te, domine mi; et exhibi serva tua per noctem in vallem, et deprecabor ad Deum. — 18. Et dicit mihi, quando fecerint peccata sua, et veniens deferam tibi, egredieris cum omni virtute tuâ, et non est qui resistet tibi ex eis. — 19. Et ducam te per medium Judææ usque ad veniendum contra Hierusalem. Et ponam sedem tuam in medio ejus, et ages eos tanquam oves, quibus non est pastor: et non latrabit canis linguâ suâ coram te: — Quoniam hæc dicta sunt mihi secundum præcognitionem meam, et annuntiata sunt mihi, — et missa sum annuntiare tibi. — 20. Et plauerunt verba ejus coram Olopherne, et coram omnibus ministris ejus; et mirati sunt super sapientiâ ejus, et dixerunt: — 21. Non est talis mulier à summo usque ad summum terræ, pulchra specie, et intellectu verborum. — 22. Et dixit ad eam Olophernes: Bene fecit Deus mittens te ante populum, ut fiat in manibus nostris potentia: in his autem, qui vilipenderunt dominum meum, perditio. — 23. Et nunc venusta es tu in specie tuâ, — et bona in verbis tuis. Quare si feceris, sicut locuta es, Deus tuus erit meus Deus, et tu in domo regis Nabuchodonosor sedebis, et eris nominata apud omnem terram.

COMMENTARIUM.

Ab Holoferne jubetur Judith animo esse bono, vers. 1, 2; interrogatur de adventus causâ, vers. 3; respondet copiose, vers. 4 et sequentibus; laudatur à sapientiâ et pulchritudine, vers. 18 et 19; variis denique promissis ornatur, vers. 21. In ipsâ verò ejus responsione, quæstionis non parum est, satiu'

verè ac rectè ipsa responderit. Sed omnium istorum quæ peccasse Judith videtur, cocœvata postmodum erit disquisitio, idèque responsionis tantum summa hic præcæpenda. Promittit ergo ipsa Holoferni certam de Israelis victoriam, idque probat maxime sexuplifier. Primò, ab ipsius Holofernis personâ,

quæ est ipse à potentissimo rege, cum potentissimo exercitu missus, ita ut per eum non homines tantum, sed et agrestes feræ demandæ, illiusque imperio subigendæ sint, vers. 5; est præterea summa ipsius ejusdem industria, prudentia, bonitas, robor, sapientia, relique militaris peritia et disciplina, jamque hæc apud universas gentes, in provinciis omnibus, illustri famâ celebrantur et deprecantur, vers. 6. Bellorum verò pleraque solâ etiam famâ confici et stare non malè dixit apud Curtium lib. 5, quispiam. Deinde, ab iis quæ disseruerat, cap. 5, Achior, vers. 7. Quando in Deum peccarunt Hebræi, vincuntur. At jam peccarunt, vers. 8. Tertio, ab ipsorum Hebræorum pavore, quia suorum sibi peccatorum conscii sunt, vers. 9. Quarto, ab extremâ, quâ jam laborant, fame ac siti, vers. 10. Quinto, ab impio ipsorum consilio, quo divinam in se iram magis concitabant. Duo enim instituerunt; jumentorum scilicet sanguinem ebibere, vers. 11 quod divinâ lege ipsis vehementer vetitum, Leviticis 17, vers. 10 et sequentibus, Deuteronomio 12, vers. 15, cap. 15, vers. 23, et ea ipsa quæ Deo consecrata sunt, devorare, vers. 12, primitias frugum et decimas, quarum rerum tanta sanctitas est, ut eas laici ne manibus quidem contingere deberent, multò minùs edendo consumere in loco istiusmodi profano, Deuteronomio 12, vers. 6, 7, 17, 18. Sexto, denique, à seipsâ, quæ divinâ hæc afflatu prænovit omnia, et ut ea ipsi Holoferni præannuntiet, à Deo missa est, vers. 13, et deinceps ab eodem de futuris prædocetur, quæ et præsignificet omnia, vers. 14, 15, 16. In responsionis hujus principio, vers. 4, adjicit Græcus: *Et loquatur puella tua in conspectu tuo, et non annuntiabo mendacium domino meo hæc ipsâ nocte.* Ibidem pro, *perfectam rem faciet Dominus tecum*, est, *perfecto rem sive omnino negotium tecum efficiet Dominus. Neque excidet dominus meus ab iis quæ cogitavit et instituit.* Jurabat antea, cap. 1, vers. 12, Nabuchodonosor, per thronum suum; nunc jurat Judith, vers. 5, per Nabuchodonosorem, et ipsius Holofernis potentiam. Vetus enim hæc jurandi formula, cujus sensus est: Tam verè quàm vivit Nabuchodonosor, tuaque viget vis et potentia, tam vera quæ jam loquor. Et sic 1 Reg. 1, v. 26, dixit Eli Anna: *Obsecro, mi domine, vivit anima tua, ego sum illa mulier*, cap. 17, vers. 35. Saül Abner: *Vivit anima tua, rex, si noni*; cap. 25, vers. 56, Davidi Abigail: *Vivit*

Dominus, et vivit anima tua, qui prohibuit te, ne venires in sanguinem; et 2 Reg. 15, vers. 21, 4 Reg. 2, Eliæ Elisæus vers. 2: *Vivit Dominus, et vivit anima tua, quia non derelinquam te*, iterumque vers. 4 et 6, et hic infra, cap. 12, vers. 4. Tribuit verò ipsi sapientiam, callidâ consilia inveniendi et exequendi facilitatem, scientiam vim, et similia, quæ antè dicta. Explicatur et in Græco de Achiore plura vers. 7: *Dominator domine, ne præterea illius orationem, sed eam in eor tuam demitte, quæ vera est.* Non enim punitur genus nostrum, neque prævalet contra ipsos gladius, nisi in Deum suum peccerint. In vers. 11, significat etiam Græcè Judithi eos non sanguine tantum bibendo, sed et carnibus cibisque aliis vetitis edendis discipulis leges violatorum. Quin verò scelus istorum Hierosolymitanos etiam esse participes asserit. *Miserunt Bethulienses Hierosolymam, quia et qui ibi habitant, eadem aliquando fecerunt, certos homines qui hujus rei faciendæ licentiam à senatu afferrent.* Eadem enim sententia est, sive *παράδοξα* cum Romano exemplari, sive *παράδοξα* cum libris aliis, quos idem exemplar citat, ubi tamen fortè rectius *παράδοξα*; et *παράδοξα* legeremus, quia non deditur, cum subdatur: *Et erit cum annuntiatum iis fuerit, quod scilicet Hierosolymitanus senatus concedat, et tum facient.* In Complutensi aliter quidem est, non alio tamen sensu: *Qui illic habitant, fecerunt eodem cum iis qui illic licentiam afferrebant.* Hic verò inter alia magni Hierosolymorum syndrii officia fuisse significatur, ut in iis quæ ad religionem spectarent, ab urbium aliarum senatibus et principibus consuleretur, de dubiis interrogaretur, ab eo si quæ necessaria viderentur, legum quarundam solutiones, sive dispensationes peterentur, ut etiam monet lib. 4, cap. ult., apud Josephum, Moyses. De se plura etiam narrat vers. 15: *Misit me Dominus tecum eas res facere, super quibus obstupescet omnis terra, quotquot eas audierint.* Religiosa enim est ancilla tua, et dies atque noctes colens Deum cœli. Et nunc maneo apud te, domine mi, et exhibi ancilla tua nocte in vallem, et deprecabor Deum, et dicit mihi, quando fecerint peccata tua, pro quo noster ponam illis conjunctam, eodem sensu, dicit: *Quando eis reddat peccatum suum.* Ad significandam magnam res tantas gerendi facultatem absque ullo penitus detrimento aut periculo proverbium adhibet, vers. 15: *Non latrabit vel unus canis contra te (cũ ἔρται κίων τὴ γλώσση αὐτοῦ*

ἀντιπρὸς αὐτὴν, ne lingua quidem sua hāscere au-
debit coram te). Quo etiam modo Moyses
Exodi 11, vers. 7: Apud omnes filios Israel non
mutlet canis ab homine, usque ad pecus. Quod
providentiam Dei v. 16, ait noster, id Græcus
CAPUT XII.

1. Tunc jussit eam introire ubi repositi
erant thesauri ejus (1), et jussit illie ma-
nere eam, et constituit quid daretur illi
de convivio suo (2).

2. Cui respondit Judith, et dixit: Nunc
non potero manducare (3) ex his quæ mihi
præcipis tribui, ne veniat super me offen-
sio (4): ex his autem quæ mihi detuli,
manducabo.

3. Cui Holofernes ait: Si defecerint (5)
tibi ista quæ tecum detulisti, quid facie-
mus tibi?

4. Et dixit Judith: Vivit anima tua (6),
domine meus, quoniam non expendet
omnia hæc ancilla tua, donec faciat Deus
in manu meâ hæc quæ cogitavi. Et indu-
xerunt illam servi ejus in tabernaculum
quod præceperat.

5. Et petiit, cum introiret, ut daretur ei
copia nocte (7), et ante lucem, egre-
diendi foras ad orationem, et deprecandi
Dominum.

6. Et præcepit cubiculariis suis, ut sicut

(1) Græcè est ἀργυράκια, vasa et supellex
argentea. Italicè dicitur, *argenteria*.

(2) Hoc fiebat honoris causâ, et ut habere-
tur formæ curæ. Sic Daniels cap. 1, tribus
pueris cibus regius constitutus est.

(Menochius.)

(3) Simile est quod de Daniele narratur
Daniels primo: *Proposuit autem Daniel in
corde suo, ne pollueretur de mensâ regis*, etc.
Sed quæritur, quare de cibus Assyriorum Ju-
dith noluerit comedere. ne quidem etiam pos-
tea, cum convivio Holofernis interfuit, ut
sequitur hoc eodem capite, versus decimo
nono, quandoquidem verisimile sit, in tanto
apparatu ciborum, nonnulla saltem fuisse quæ
non erant lege prohibita? Quidam dicunt
quod cibi gentilium, maxime in solemnibus
conviviis, erant omnes oblati prius idolis, et
proinde contaminati. Potest etiam aliter re-
sponderi, multos Judæos ex piâ consuetudi-
ne abstulisse non solum à cibus lege prohibi-
tis, verum etiam ab aliis cibus lautioribus, ut
patet de Daniele et sociis, qui pasti sunt le-
guminibus. Rebabita etiam abstinebat à
vino. Sed hæc solutio non multum presenti
loco quadrat. Nam Judith, ut narratur capite
decimo, secum attulerat ex Bethulia asceperam,
seu nitrem vini ad potum suum. Igitur
dicendum puto omnes Judæos solitos esse

ἡρώωντος ipsius Judith ait. At utriusque et
ista providentia, seu providendi et præno-
scendi facultas, Dei tanquam donantis, Ju-
dith tanquam accipientis et habentis. Omnia
bona dotesque nostræ similiter Dei sunt,
CHAPITRE XII.

1. Alors il commanda qu'on la fit entrer au
lieu où étaient ses trésors, et qu'elle y demeu-
rât; et il ordonna ce qu'on lui donnerait de
sa table.

2. Judith lui répondit: Je ne pourrai pas
manger maintenant des choses que vous com-
mandez qu'on me donne, de peur que le pé-
ché ne tombe sur moi; mais je mangerai de
ce que j'ai apporté avec moi.

3. Holoferne lui répondit: Si ce que vous
avez apporté avec vous vient à vous manquer,
que pourrions-nous vous faire?

4. Judith lui répliqua: Je jure par votre
saint, mon seigneur, qu'avant que votre ser-
vante ait consommé tout ce qu'elle a apporté,
Dieu fera par ma main ce que j'ai imaginé. Et
ses serviteurs la firent entrer dans la tente
qu'il lui avait assignée.

5. Elle demanda, en y entrant, qu'on lui
donnât la liberté de sortir la nuit et avant le
jour, pour aller faire sa prière, et invoquer
le Seigneur.

6. Et Holoferne commanda aux huissiers de

simpliciter abstinere à conviviis gentilium,
propter periculum contaminationis, sicut è
contra constat ex Genesis 45. Ægyptos quo-
que existimasse illicitum sibi esse convivium
inter cum Hebræis. Inque ut vitarent illi, etiam
abstinebant à licitis. (Estius.)

(4) Græcè *scandalum*; sive, peccem si co-
medam cibos, quos vetor comedere religione
Dei mei. (Menochius.)

(5) Id est, ne dum vescar cibus lege meâ vetitis,
offendiculum seu peccatum aliquod ex eo esu
suscipiam, atque ita impediam ne per me
possit conficti quod Deus in publicum bonum
per me facere decrevit. (Tirinus.)

(6) Ex hæc enim sollicitudine circa vitium
Judith, apparet amor incensus ad eam.

(Menochius.)

(7) Id est, per vitam tuam. (Menochius.)
Id est, sicut verum est quod in vivo, ita
verum est quod ego non consumam hæc ciba-
ria, antequam fecerit Deus quæ cogitavi. Et
in hoc verum dixit: nam prius interfecit
fuit Holofernes per eam, quod facere cogita-
bat. Holofernes autem intellexit de traditione
civitatis in manus, referens dictum Judith ad
ejus verba superiora. (Lyranus.)

(8) Ut devotius Deum exoraret extra in-
delium castra. (Menochius.)

placere illi, exiret et introiret ad ado-
randum Deum suum per triduum.

7. Et exhibat noctibus in vallem Bethu-
lie, et baptizabat se in fonte aquæ (1).

8. Et ut ascendeat, orabat Dominum
Deum Israel, ut dirigeret viam ejus ad
liberationem populi sui.

9. Et (2) introiens, munda manebat in
tabernaculo, usque dum acciperet escam
suam in vespere (3).

10. Et factum est in quarto die Holo-
fernes fecit cœnam servis suis (4), et dixit
ad Vagao eunucho suum: Vade, et suade
Hebræam illam, ut spontè consentiat ha-
bitare mecum.

11. Fœdum est enim apud Assyrios, si

(1) Nempe ante orationem corpus abluerat
aquâ. Nam baptizare ibi non est aliud quam
abluere, quo sensu et Ecl. 34, dicitur: *Qui
baptizatur a mortuo* (id est, lavat se post con-
tactum mortui), et iterum tangit eum, quid proficit
lotio illius? Cadavera scilicet immunda
erant apud Judæos. Porrò lavit se Judith ante
orationem, vel quod putaret, seu metueret
immunditiam aliquam legalem se fortè con-
traxisse ex consortio gentilium, vel quia hoc
habebat traditio Judæica, ut ante orationem
corpus lavarent. (Estius.)

BAPTIZAT SE IN FONTE AQVE, purificans se
si fortè aliquam legalem libem contraxisset
ex eo quod cum infidelibus versata esset. Sic
Marci capite septimo, numero quarto, Judæi à
foro baptizabantur, id est, à foro domum re-
versi, ut labes consuetudine infidelium con-
tractas abstergerent. (Menochius.)

BAPTIZAT SE IN FONTE, qui erat in valle
Bethulie, cujus aqueductum seu canale cap.
7, versu 6, præciderat Holofernes, et Bethu-
liensibus aquam subtraxerat. In hoc fonte ritu
Judæico manus pedesque abluerat Judith, ut
mundaretur à profanatione seu immunditiâ,
si quam forsân ex consortio gentilium contra-
xisset. Nam Judæis omnibus solenne erat
baptizari, teste sancto Marco, cum vel à foro,
vel ex alio loco publico, ad quem gentiles
etiam conveniebant, domum redirent, ut è
lotione purgarentur ab immunditiâ, si quam
fortè ex contactu alienigenis gentilis contraxis-
sent. Judith verò jam in medio gentilium mo-
rabatur, idèque noctu, si quam fortè labem
incurrisset, abluere volebat; saltem honestum
hunc Judæicæ religionis ritum præceperat, ut
absque suspitione posset nocturnis horis foras
extra tentorium ad fontem, quo ies vellet, pro-
pere, et liberè per castra transire. (Tirinus.)

(2) Et à fonte regressa, in tentorium
suum INTROIENS (munda à consortio et con-
vivio gentilium) MANEBAT (jejuna et orationi
intenta) IN TABERNACULO SUO USQUE AD VESPE-
RAM. Sane oportet illa Assyriorum castra, di-
sciplinamque militarem, adèque et Holofer-

sa chambre de la laisser entrer et sortir
selon qu'elle le voudrait, durant trois jours,
pour adorer son Dieu.

7. Elle sortit donc durant les nuits, dans la
vallée de Bethulie; et elle se plongeait dans
une fontaine.

8. Et en remontant, elle pria le Seigneur
Dieu d'Israël, afin qu'il la conduisit dans le
dessein qu'elle avait prémédié pour la déli-
vrance de son peuple.

9. Puis rentrant dans sa tente, elle y de-
meura pure jusqu'à ce qu'elle prit sa nour-
riture vers le soir.

10. Et il arriva que, quatre jours après, Ho-
loferne fit un festin à ceux de sa maison, et
dit à Vagao, son eunuque: Allez et persuadez
à cette femme du peuple hébreu, qu'elle con-
sente d'elle-même à venir habiter avec moi;

11. Car les Assyriens croient qu'il est hon-

nis familiam utcumque probam fuisse, in quâ
talis formæ et elegantie puella (sic enim vo-
cabant Juditham) toto quadrato, etiam na-
nis horis illæsa et intacta vagari quicumque
vellet liberè posset; neque esset vel ex gre-
garis militibus, vel ex principibus, qui formæ
tam excellenti apud se, susque in potestate
positæ vim aliquam pararet; vel ex noctu
saltem ad præces et baptismata exentem in-
sidiosè captaret. Sed neque Holofernes, cujus
dominatio omnia subdicebant, voluit alâ vi,
quam precum et blanditiarum, ipsam sibi de-
mereri. (Tirinus.)

(3) Itaque jejunabat illa in castris, ut Dei
opem promeretur. (Calmet.)

(4) Quasi pro noctis Judith, cui intendebat
sequenti nocte copulari, idè subditur:
VADE, ET SUADE HEBRÆAM ILLAM, UT SPONTE
CONSENTIAT HABITARE MECUM, per concubium
carnalem. (Lyranus.)

Græcus fert excepisse illum convivas servos
suos solos, et non vocavit ad ministerium quem-
quam ex iis, qui ad usum; majoris nempe liber-
tatis gratiâ, remotis testibus licentiæ et libidi-
nis suæ.

UT SPONTE CONSENTIAT HABITARE MECUM, ve-
nere sollicit ad me; vel potius libidini meæ
satisfacere. Sed Græcus et Syrus legunt: *Ve-
nire ad nos, et comedere et bibere nobiscum*.
Nomen Vagao, seu potius Vagoas, commune
est, et pro eunucho quocumque usurpat; id
nomen eunuchis fuisse apud Babylonios, Pli-
nius affirmat. Nomina plerum ex his eunu-
chis, vel Vagois posteritatis commendavit histo-
ria. Porrò hinc nomini idem accidit, quod
eunucho apud Græcos; sæpe enim usurpaba-
tur pro prefecto apud principem; plerum-
que iamem matronarum erant custodes:
Quem penes est dominam servandi cura, Vagoes.

Græcus et Syrus ferunt Vagoam hunc Ho-
lofernis primum fuisse regiarum adium præ-
fectum, et in ejus tentorium exceptam fuisse
Juditham. In Hebræo Estheris eunuchus appel-
latur Vagatha, et in Græco Aman nomine
Vagois distinguitur. (Calmet.)

TRANSLATIO EX GRÆCO.

1. Et jussit introducere eam ubi posita erat supellex argentea sua; et præcepit parari ei de oponsiis suis, et de vino suo bibere. — 2. Et dixit Judith: Non comedam ex eis, ut non fiat scandalum, sed de iis quæ secuta sunt me præbebitur. — 3. Et dixit ad eam Olophernes: Si autem defecerint quæ sunt tecum, unde preferemus tibi ad dandum similia eis, Non enim est nobiscum de gente tuâ. — 4. Et dixit Judith ad eum: Vivit anima tua, domine mi, quia non insumet serva tua ea quæ sunt mecum, donec fecerit Dominus in manu meâ quæ deliberavit. — 5. Et duxerunt eam ministri Olophernis in tabernaculum: et dormivit usque ad mediam noctem. Et surrexit ad matutinam vigiliam: — 6. Et misit ad Olophernem dicens: Fracipiat, quæso, dominus meus, permittere servam tuam ad deprecationem exire. — 7. Et præcepit Olophernes custodibus corporis non prohibere eam. Et mansit in castris dies tres: — et exibat per noctem in vallem Betylua, et baptizabatur in castris super fontem aquæ. — 8. Et ut ascenderat, orabat Dominum Deum Israel dirigere viam ipsius ad suscitationem filiorum populi sui. — 9. Et ingrediens munda manebat in tabernaculo, quoadusque attulisset alimentum suum ad vesperam. — 10. Et factum est in die quartâ, fecit Olophernes convivium servis suis solis, et non vocavit ad ministerium quemquam ex iis qui ad usum. — 11. Et dixit Bagoas eunucho, qui erat præfectus super omnia quæ ipsius: Persuade nunc vadens mulieri illi Hebrææ, quæ est apud te, venire ad nos, et comedere et bibere nobiscum. — 12. Ecce enim fœdum faciei nostræ, si mulierem talem omitteremus non conversantes eum eâ: quoniam si hanc non allexerimus, irridet nos. — 13. Et exiit Bagoas à facie Olophernis, et intravit ad eam, et dixit: Ne cunctetur, quæso, plena pulchra hæc veniens ad dominum meum glorificari ad faciem ejus, et bibere nobiscum in lætitiâ vinum, et fieri in die hæc, sicut filia una filiorum Assur, quæ assistunt in domo Nabuchodonosor. — 14. Et dixit ad eum Judith: Et quæ sum ego contradicens domino meo? quia omne quod erit in oculis ejus placitum, festinans faciam; et erit hoc exultatio usque ad diem mortis meæ. — 15. Et exurgens ornavit se veste, et omni ornatu muliebri. Et accessit serva ejus, et stravit ei ante Olophernem humi pelles, quas acceperat à Bagoâ ad quotidianum usum suum, ut manducaret accubens super eas. — 16. Et ingressa recubuit Judith; — et stupuit cor Olophernis super eam, et commota est anima ejus (et erat cupidus valde congregandi eum eâ; et observabat tempus decipiendi eam, ex quâ die vidit eam. — 17. Et dixit ad eam Olophernes: Bibe, quæso, et esto nobiscum in lætitiâ. — 18. Et dixit Judith: Bibam nunc, domine, quoniam magnificata est vita mea in me hodie præ omnibus diebus generationis meæ. — 19. Et sumens comedit et bibit coram eo, quæ paraverat serva ipsius. — 20. Et latatus est Olophernes ex eâ, et bibit vinum multum valde, quantum non biberat unquam in die unâ, ex quo natus erat.

COMMENTARIUM.

Quomodo in Assyriorum castris totos dies quatuor commorata sit Judith, et quid ibidem tunc egerit, narratur hoc capite. Et primò quis ei diversandi locus constitutus fuerit, ea scilicet Holofernianorum tentorium pars, ubi repositi erant thesauri ejus. Deinde victus quis. Jussit Holofernes daretur illi de convivio suo. Græcè, καταστράσει αὐτῆ ἀπὸ τῶν ἐθροιστηρίων αὐτοῦ, καὶ τοῦ οἴνου αὐτοῦ πίνοι, sternere ipsi (scilicet mensam) de oponsiis sive lætitiis et deliciis suis, et de eodem vino bibere. Magnus hic honos, et magna ejus forma et cura, quemadmodum Danielis 1, Nabuchodonosor Babylonius pueris, quos decoros formâ et eruditos omni sapientiâ deligii jusserat, constituit, vers. 5, ananiam per singulos dies de cibis suis et de vino unde bibebat ipse. Quis parùm prudentium, temperantique hominum de tanta beatâ sibi sorte non gauderet? Quæ sibi femina

laurioris delicatiorisque vitæ avidior, non medullitâs gratularetur? At non, Qui Dei servi ventris Domini, ut Daniel, Ananias, Misael et Azarias, Daniel. 1, vers. 8 et 12; non senex Eleazarus, Machabei pueri, 2 Machab. 6 et 7; non religiosissima Judith nostra: Non potero, ait, manducare ex his quæ mihi præcipis tribui, ne veniat super me offensio, sive, ut in Græco est, scandalum, ne scilicet offendiculum sive peccatum ex eo esu aliquod suscipiam. Tertio, certa futuri eventus, juravit vers. 4, antequam se allatus cibus defecere, eventura quæ instituisset. Quarto, petit, vers. 5, diem introiret, ut daretur ei copia nocte, et ante lucem egrediendi foras ad orationem. Græcus dicit eam usque ad mediam noctem dormisse, sub matutinam vigiliam surrexisse, tuncque ad Holofernem misisse, qui exeundi facultatem peteret, ita ut videat

tur in tentorium introenti Judith, eamque facultatem petenti annuisse eum eâ conditione, ut ad se primâ illâ nocte mitteret, qui significarent quando exire vellet, simulque iis quos à cubiculo habebat, et stipatoribus suis præcepisse, ut eum eos illa misisset, nihil cunctarentur, tuncque se videretur generalem exitus facultatem daturum, et tandem dedit, sicut particulari hæc circumstantiâ, et petitionis iteratione omissâ, dicit Latinus vers. 6: Et præcepit cubiculariis suis (σωματοφύλακας, vocat Græcus, corporis custodes) ut sicut placeret illi exiret. Quinto, igitur eadem ipsâ nocte, cujus primâ parte venerat, exire cepit. Sed tunc, non nisi semel, sub vigiliam matutinam, ut disertè antea posuit Græcus textus, ἐνίστατο πρὸς τοὺς ἑσθῆρας, surrexit ad matutinam custodiam, cujus mentio etiam est Exodi 14, vers. 24, 1 Reg. 11, vers. 41, et Psalm. 129: ἀπὸ φιλίας πρωίας μέχρι νοκτὸς, à custodiâ matutinâ usque ad noctem speret Israel in Domino. Sed cum in custodias, seu vigilias quatuor non secus dividerentur dies quam noctes, ut ostendit lib. de die Natali cap. 10, Censorinus, vigilia matutina num ea dicebatur, quæ in nocturnis ultima, an quæ in diurnis prima? Nocturnarum ultimam fuisse monstrat Latinus, dum vers. 5, ait, ante lucem. Aliis verò secutis noctibus egressa videtur crebrius, bis aut ter, quia volebat castrorum nocturnos custodes assuefacere, ut quæcumque noctis horâ exiret, suspecti nihil haberent, sed consueto ipsam more ad preces ire crederent; et Latinus, vers. 5, ideirò duo conjungit: Petit ut daretur ei copia nocte, et ante lucem egrediendi. Noctem scilicet vocat alias noctis horas præter antelucanas, quæ ad matutinam custodiam spectabant. Incipiebat verò hæc ab horâ noctis nonâ. Tota enim nox, ut ostendit in verbo παρά φιλίας, Suidas, in quatuor vigiliis dividebatur, ejusque, quemadmodum et dicit Ioan. 11, vers. 9, duodecim horæ fuerunt. Sed quid egrediens agebat? Sexto igitur, baptizabat se in fonte aquæ, vers. 7, illo scilicet qui in valle Bethuliensis erat, cujus manationem eriperat Bethuliensibus Holofernes supra, cap. 7, vers. 6. Baptizare Judaicum distinguunt nonnulli à lavare item Judaico, quòd illud per corporis totius in aquas immersionem fieret, hoc tantum per manuum aut pedum elutionem. Ita enim Dominus, Marci 7, v. 5 et 4, distinguere videtur. Non est quidem ista distinctio valde certo, utroque tamen modo sese baptizare Judith

potuit, cum esset uterque usitatus, et posteriorè suadere magis videtur periculum, ne à circumfuso exercitu militum fortè aliqui intervernerint, ipsumque vel solo aspectu castissimum Judith pudorem molestiâ quâpiam afficerent. Multò enim quam Candane, apud Herodotum lib. 1, uxor, id magis horrebat Judith. Ad priorem verò baptismi rationem invitata, quæ à quibusdam traditur causa, cur, ut ait S. Marcus loco citato, Judæi omnes à foro baptizarentur, quòd, cum in eum locum varii homines, etiam gentiles, convenirent, eorum contactu ne contaminati essent, vebantur. Judith verò in gentiliū jam tentorio morabatur, ideòque sese totam, si quid inde forsans labis contraheret, eluere volebat. Potuit tamen, et dicit dicitur eam eussâ, sese aluere, ut aliquid scilicet quod è Judaico ritu esset, agere videretur. Quia tamen ejusmodi baptismata, quæ à Christo Domino jam sublata, tunc temporis religionem et Dei venerationem aliquam continebant, facile mihi persuadeo, eo etiam animo à religiosissimâ femina fuisse suscepta, licet eorum necessitatem illam haud putaret, quam heretici Hemerobaptistæ apud S. Epiphanium, lib. 1, postea userunt. Quemadmodum verò gentiles Judæorum baptismata initiati sunt, ut Stronate 4, cap. 6, probat ex Homero Clemens Alexandrinus, ita etiam et illud, ut vivis libenter aquis lavarent, et manè vel ante lucem. Quædam enim apud Ovidium Fastorum 5:

Lavaturas manè petebat aquas.

Et apud Statium Thebaidos 9:

Ante diem gelidas ibat Ladonis ad undas

Purgatara malum fluvio vivente soporem.

Septimò, videtur etiam foris orasse, vers. 5, nisi cui fortè videatur ad orationem egressa, non quam foris faceret, sed quam ubi lota et purgata fuisset, postea domi factura erat, vers. 8. Sequitur enim octavò, ut ascendeat, orabat Dominum Deum Israel, sicutur per eam et casta in tabernaculo diversorio suo permanebat, in solis precibus occupata. Hoc enim significat illud: Munda manebat in tabernaculo, vers. 9. Sed et ibidem aliud, quod ordine non esse potest, dicitur, eam totos junio pro laudato more suo, cap. 8, vers. 6, dies transigisse. Manebat in tabernaculo, ait, usque dum acciperet escam suam in vespera.

Atque hæc sænetæ Judith in Assyriorum castris stitida, hæc actiones fuerunt, usque di quartâ, post ejus adventum, diei vesperam,

et cœnam, quæ quia memorabilis est, paulò jam uberius describitur, à vers. 10. et quidem trifariam. Nam primò præparatur. *Holofernes fecit cœnam. Græc. νότον*, uti cap. 6, vers. 19. Et quibus? *Seruis suis*, et quidem, ut Græcè additur, *solis*, et ad cœnam hujus usum vocavit eorum neminem qui negotiis præerant. Complutensis non *χθόν*, sed *κότων* vocationem, legit; foris an *κότων*, discutit? Ingenuos nullos vocat, qui Baccho et Veneri mancipare sese jam totum volebat, præter unam illam quam eandem in servitium illicere; sed frustra, cœnatus est. Perductoris et lenonis partes cœnatus, qui, ut ait Græcus, *omnibus ejus vel rebus vel servis præpositus erat*, de- mandat vers. 10, 11, eoque obit ille naviter, vers. 12. Se verò ad cœnam libenter venturam ait Judith, vers. 13, 14, et mundum idcirco suum assumit, vers. 15. De eunuchis, quia in Regum libris dixi, nunc ad Lucianum dial. de his relego. Sed qui à Latino textu dicitur *Vago*, in Græco est *Βαγός*. Sæpè verò et b transmutari, quem fugit? Esti verò proprium id nomen videatur, ferè tamen apud Persas denotat spudones omnes, ut ait Plinius lib. 13, cap. 4, maxime tamen præ cæteris eum qui in aula dominabatur, cui soll erat hortus ille in quo crescebant palmæ regie, ut ibidem ab eodem subditur. Sic et apud Curtium lib. 10, fuit Alexandro Magno nequissimus Bagoas, Herodi etiam apud Josephum lib. 17, cap. 3.

Hinc porrò in cœnationem venit, ubi statim atque ipsam Judith vidit Holofernes, arsit. Græcus tamen plura interserit. Cùm ad cœnam veniret Judith, *accessit ejus ancilla, et ante Holofernem humi pelles stravit, quas ad quotidianam vitæ usum ab euncho illo Bagod accepserat, ut in his recubens cibum caperet, xai ελοιδόνην βένταρον Ιουδῆ, et ingressa discubuit Judith. Et obstupuit Holofernis cor propter ipsam, et commota est anima ejus, et summo perè appetens erat congressa cum ipsâ, et servabat opportunitatem eam decipiendi ab eo tempore quo ipsam vidit*. Postremò, quæ cœnæ hujus tempore dicta et facta, sunt hæc. Ad genitalem vitam hortatur Holofernes, vers. 19, et respondit Judith, ubi notabis v. 18, *animam*, Græcè τὸ ζῆν appellari. Comedunt et bibunt omnes, sed alio longè alioque modo: Judith impransæ prorsus et adhuc jejuna; illi saturè pransi, pastique: Judith ea quæ paraverat illi ancilla ejus, paucula et minime delicata, ut supra vidimus; his quæ mille coqui, plu-

rima et exquisitissima: illa temperanter et sobriè; isti intemperatissime et vinosissime. Holofernes bibit vinum multum nimis. Neque hoc satis, sed additur, *quantum nunquam biberat in vitâ sub, et servi ejus erant omnes fatigati à vino*, cap. 15, vers. 2. At quis omnium finis? jam impendit fatalis nox, feralis hora. *O stulte, hæc nocte animam tuam repetit à te!* et qui tantum potâsti, quid eris? Illud verò vers. 20, *jucundus factus est Holofernes ad eam*, dicitur pro eo eam: nam Græcè est, *ἠορράσθη ἀπ' αὐτῆς*.

QUESTIUNCULA.

Quæ in capite isto imitanda, quæ cavenda?

In Judith quæ imitemur plura sunt, et primò ipsa ejus à vitæ ciborum esu abstinentia; sed de eâ jam superius: nunc illud tantum imitemur: Si quis nos casus, aut necessitas ad eorum mensam qui in Quadragesimâ, feriâ sextâ, aliisve temporibus Bacchanalia vivunt, admoveat, christianæ nobis disciplinæ memoriæ esse, moremque illi gerere oportet. In Holofernis enim mensâ quis Judith cibis? quæ potio? Non alia erant quam quæ attulerat, jamque parâta ejus ancilla. Et licet blandissimè amicissimèque invitare nos alii videantur, semper præ oculis Judith sit, quæ dicenti Holoferni: *Bibe nunc et accumbere*, temperantiæ tamen fines nihil omnino migravit, sed tantum quantum requirebat necessitas cibi potusque sumpsit. Orationis verò studium etiam apud hostes intermitteri nunquam debet. Pias etiam alias, si quas habemus, consuetudines, cur cum jejunii morem suum retinente Judith, non retineamus? Bonum etiam quandoque est, initio statim Catholicos nos, aut sacerdotes et religiosos, profiteri simulque orandi et edendi prout institutum, potestatem obsecrare. De vigiliis verò dictum ante; adjectio perulite esse, interrupto non nihil somno, certis noctu horis, ad preces expurgisci, ut Deo nostro propheticum illud Isaia 26 dicere possimus: *Anima mea desideravit te in nocte*, et Sæpè noctu, ait Clemens Alexandrinus lib. 2 Pædagog. cap. 9, è lectio surgendum est, Deusque laudandus. Beatè enim qui ad ipsum vigilarunt, seipsos assimilantes angelis, quos *ἑγρηγέρτας*, hoc est, *vigilantes* vocamus. Et postea: Ne cibi ergo nos gravent, sed alerent, ut quam feriâ maxime poterit, somno minime lædamur, et gravantur natantes, quibus appendantur cœnera. Rursus autem velut ex abyso, nos

infernè allevabit sobrietas ad vigiliæ exercitium. D. Hieronymus ad Eustochium: Ad orationem, ait, tibi nocte surgenti, non indigesto relictum faciat, sed inanitas. Ad Demetriadem verò: Ad vesperam, inquit, mediâ nocte et mane semper est exercendum. Hinc, quæ in Breviario sunt, nocturna officia. Hinc Actorum 16, circiter mediam noctem Paulus et Silas laudabant Deum. Hinc Ps. 11: *Mediâ nocte surgebam ad confitendum tibi super judicio justitiæ tuæ*. Hinc apud D. Hieronymum ad Lætam: Assuescat virgo tenella, exemplo ad orationes et Psalmos nocte consurgere, manè hymnos canere, et tertiâ, sextâ, nonâ horâ stare in acie, quasi bellatricem Christi, accensâque lucernâ, et reddere sacrificium vespertinum. Sic dies et transeat; sic nox inveniat laborantem. Orationi lectio, lectioni succedat oratio. Baptisma porò nobis non jam Judæicum, sed christianum adhibendum, et eo, quod omnium primum, maximeque necessarium est, jam omisso, est baptisma penitentiae et patientiae. Hoc ob immissa, illud ob admissa mala, et amissa vel dimissa bona. Esto, ait ad Eustochium D. Hieronymus, cicada noctium; lva per singulas noctes lectum tuum; lacrymis et tuis stratum tuum riga. Fons in valle Bethulia, quis nisi Christi Jesu humanitas et vita? In hujus humilitate, gratiâ, et sacramentis elui nos oportet. Noctu frigidus est, ut ignea omnia inimici tela possit extinguere; et purus vivusque omnes ut omnino sordes abluat.

Casta placent superis, purâ cum veste venia,

Et manibus puris sumpsit fontis aquam.

Cavendum porrò in Vago turpe ministerium. Quicumque verò illis ad peccatum blanditiis alios traducunt, eum nonne imitantur? Qui ad convivia parum sobria, colloquia parum casta, familiaritatem hominum parum piorum invitant, non cum isto lenocinantur? Audi Bagoarum istorum propositionem. *Non venatur bona puella introire ad dominum meum*. Anima Christiani, puella bona ea est, quia Deum veretur, ad Holofernem introire veretur. Bagoas Dei timorem excuti primò vult, deinde duplici præmio maxime blanditur, honorum et voluptatum. Sed qui honores? quæ voluptates? Omnes hujus mundi sunt: *Ut honorificetur*, inquit, *ante faciem ejus*. At ante Dei angelorumque ipsius faciem honorificari satius. *Gloria*, inquit Apostolus Rom. 2, vers. 10, *et honor, et pax, omni operanti bonum*. Pergit Ba-

goas: *Ut manducet cum eo*. At: *Beatus qui manducabit panem in regno Dei*, Luc. 14, v. 15: *beati serui illi quos, cum venerit Dominus, invenierit vigilantes*. Amen dico vobis, quod præcinget se, et faciet illos discumbere, et transiens ministrabit illis, cap. 12, vers. 37. Quid amplius? *Bibat vinum in jucunditate*. Vinum hoc venenum est; exspecto illud potius, quod bibit nobiscum novum in regno Patris sui æternus Dei Filius, Matth. 26, v. 29. Bagoas est amorum ille magister, et Tomitan. meriti incolæ. Bagoas est omnis ad ebrietatem, lasciviam et libidinem hortator et invitator. Bagoas est omnis Lutherus, Calvinus et Beza, qui sacerdotibus, monachis, monialibus, devotoque cultibet dicunt, ne veretur votis legibusque omnibus proculcatis, ad Holoferianas accedere nuptias. Addit Græcus: *Kai γενόμην ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ ὡς θυγάτηρ πιά τῶν υἱῶν Ἀσσοῦ, αὐ παραστρέσαν ἐκ τῆς Νάβουχοδονόσορ*. Student, inquam, blandissimis è scripturarum suarum myrothecio, verbis, *heri in hæc seculi hujus die, sicuti est una qualibet è filiorum Assur filibus, quæ votorum, pudoris pudicitiaeque omnis immemores, in Nabuchodonosoris domo, id est, sacrilego libidinum lupanari versantur*.

In Holoferne cavenda servorum scurrarumque cœna, ubi ferre, quidquid libeat, liceat; cavendum, è Græco, puellam fallendi studium, et captata occasio; cavenda projectissima illa impudentia, quâ versu 11, apud Assyrios fœdum ait, *si à viro transeat immunis femina*. En quod cœcitatatis et flagitii proruit nequitia, ut fœdum jam putet à peccato abstinere. Ducit superbus fœdum, si ante ipsum stet alius cultior, nobilior, honoratior. Ducit iracundus fœdum, si à suâ vindictâ, quem injuriæ sibi quicquam intulisse credit, immunis transeat. Quid scurræ omnes, momi, luxuriosi? Quid novi, nostro isto seculo, Joviniani, apostata, votifragi? Fœdum nonne ducunt, si quis illo in monasterio monachus adhuc maneat; illo in parthenone virgo et monialis, suis in urbibus resident? E contrario, quod fœdum est, honestum ducitur, quod turpe, non turpe, ut dum lascivus ille ait:

..... Turpe est nescire puellam

Ludere.

Nec tibi turpe puta (quamvis sit turpe, placebit)

Ingenuâ speculam sustinisse manum.

Quod Phædum ducit, quem non decet? ...

Nec pudor ancillas, ut quæque erit ordines prima

Nec tibi sit servos demeruisse pudor.

Nil Helene peccat, nil hic committit adulter;

Quod tu, quod faciet quilibet ille facit.

Apitis est, decet atque magis potare puellis.

Cum Veneris puero, non matè, Bacche, facis.

Hoc porò loco monstratur una etiam, cur

Assyriorum ruerit imperium, causa. Nam

præter regum ipsorum superbiam, de qua c.

4 et 2, invaluerat apud eos maximopere libido

et mulierositas. Quæ, obsecro te, illæ antea

voce, cap. 10. vers. 8: *Quis contemnat popu-*

lum Hebræorum, qui tam decoras mulieres ha-

bent, ut non pro his meritis pugnare contra eos

debeamus? Impudici oculi, ait ad Eustochium

« D. Hieronymus, non norant animæ pulchri-

tudinem considerare, sed corporum. » Pro

solis corporibus et feminis, generosum putant

bellis orbem terrarum miscere, urbes ever-

tere, humanum sanguinem fundere. Et quàm

impurum prima eorum regina scortum à Dio-

doro, libro secundo, describitur! Quàm im-

purus, eodem loco libidinum gurgès et pro-

pidium, ultimus, ut quidem eum ille vocat,

eorumdem rex Sardanapalus. Gratias tibi,

Christe Jesu, merito semper agamus Chris-

tiani tui. Nam hæc ferè cæcis gentibus om-

nibus, à quarum non erroribus liberasti, cæci-

tas et insania fuit, ut quæ et dicere turpe est,

ea et facere, et literis versibusque palam

decantare in honesto reponeret. In Græco

non est quidem istud, *apud Assyrios, sed tantum*

: Ecce personæ nostræ turpe fuerit si talem

mulierem ita prætermiserimus, ut cum eâ con-

suetudinem nullam habeamus. Nihilominus ta-

men sententia eadem est. Cur enim Holofer-

nisi personæ illæ turpe, nisi quia foeda hæc apud

Assyrios erat opinio? Posset etiam fortassis

αἰσχρὸν τῷ πρὸς ὅτιον ζῆλον, *conferri, turpe est*

faciei nostræ, in oculis nostris, coram nobis, quod

valeat apud nos Assyrios. Quia verò suos ocu-

los non custodit Holofernes visâ Judith, con-

cussus est cor ejus, quemadmodum et de se

CAPUT XIII.

1. Ut autem serò factum est, festina-

verunt servi illius ad hospitia sua (1). et

conclusit Vago ostia cubiculi (2), et abiit.

2. Erant autem omnes fatigati à vino :

5. Eratque Judith sola in cubiculo.

(1) Ne ebrii et gressu vacillantes visi à po-

pulo irriderentur, sed domi in lecto dormien-

tes vinum crapulamque digererent. *Erant enim*

omnes fati à vino, v. 3. Vatabl. εὖ quod om-

nes defessi essent longè computatione. Egri hoc

Dei providentia, ut omnes vino consopiti abi-

rent, et somnum caperent, ne quis vigilaret

et audiret id quod Judith machinabatur. Vide

ille, propter quem, tot apud poetas bella, te-

statur.

Ut vidi, obstupui, præcordiaque intima sensi

Attonitus curis intomissis novis.

Extremum, quod omni curâ studioque om-

nibus cavendum, est Holofernianæ ebrietatis,

de qua plusculum postea. Tantum hic ad cau-

tionem modus notandus, quo Judith pe-

ditiam expugnare conabatur Holofernes per

convivium scilicet, et vinum :

Sæpè illis positis, teneris adducta lacertis

Purpureus Bacchi cornua pressit amor.

Vinaque cum bibulas sparsere cupidinis alas,

Permanet, et capto stat gravis ille loco.

Illic sæpè animos juvenum rapuere puellæ;

Et Venus in vitis, ignis in igne furit.

Graviter, ut sanè res ipsa requirit, eas ad Eu-

stochium perstringit D. Hieronymus, quæ di-

cunt : *Cur me abstineam cibis, quos creavit*

« Deus ad utendum? Et si quando festiva et

« lepida volunt videri, ubi se in mero ingur-

« gitaverint, ebrietati sacrilegium copulante,

« aiunt : Absit ut ego me à Christi sanguine

« abstineam, et quam viderint pallentem atque

« tristem, miseram et Manicheam vocant, et

« consequenter : tali enim proposito jejunium,

« hæresis est. »

Si tamen paululum in tantâ vitiorum collu-

vie attendamus, humanæ adhuc mentis reli-

quiarum aliquid inveniemus. Ducens multi

sunt, qui tot diebus, tam excellenti apud se,

suâque in potestate positæ formæ nunquam

peperissent. Quin et è gregariis fortè militi-

bus non deesset, qui ad preces et baptismata

noctu exeuntem insidiosè captaret, aut vi

etiam caperet ac violaret. Horum totis qua-

tuor diebus et noctibus, nihil ab neque Holo-

ferne, neque ab manipulari ullo admissum.

Verumtamen dico vobis (Holoferni et Assyris),

remissus erit in die iudicii, quàm talibus,

Math. 11, v. 22. 24.

CHAPITRE XIII.

1. Le soir étant venu, ses serviteurs se ha-

tèrent de se retirer, chacun chez eux ; et Vago

ferma les portes de la chambre, et se'en alla.

2. Tous étoient appesantis par le vin :

3. Et Judith étoit seule dans la chambre.

hic rursum quàm gula et crapula sit improvi-

da, faciatque ut omnes sopiantur, ita ut nemo

vigilum ante fores Holofernis (uti fieri solet)

exhibet. (Corn. à Lap.)

(2) Vel tentorii. Virorum principum apud

Orientalis tentoria pernice sunt ac ædes am-

plissimæ, nihilque in illis, quod in vastissi-

mis ædibus, desideratur. (Calmet.)

6. Porrò Holofernes jacebat in lecto (1),

nimiâ ebrietate sopitus (2).

5. Dixitque Judith puellæ suæ, ut staret

foris (3) ante cubiculum, et observaret.

6. Stetitque Judith ante lectum, orans

cum lacrymis (4), et labiorum motu in

silentio (5).

7. Dicens : Confirma me, Domine Deus

Israel, et re-ripe in hæc horâ ad opera

manuum mearum (6), ut sicut promisisti,

Jerusalem civitatem tuam erigas (7) : et

hoc quod credens per te posse fieri, cogi-

tavi, perficiam.

8. Et cum hæc dixisset, accessit ad co-

lumnam (8) quæ erat ad caput lectuli

ejus, et pugionem ejus (9), qui in eâ liga-

tus pendebat, exsolvit.

9. Cùmque evaginasset illum, apprehendit

comam capitis ejus (10), et ait :

(1) Græcus majori vi: *Holofernes ceciderat*

languidus super lectum suum, erat enim circum-

fusam et vinum. Credibile est, tentorium Ho-

lofernis totâ nocte lampade collustratum fuisse,

de more virorum ejus dignitatis; in his

præsertim rebus. Lampade annotâ, Judith

nunquam tam audacter securæque periculo-

sum adeo facinus absolvere potuisset. (Calmet.)

(2) Nempe vino nimie mersus obrutusque

penitus, designat cum Judith flagitii et im-

memor et impos, cum neque mente, neque

pedibus consisteret, in lectum non ivit, sed

ecidit, ut ait Græcus; qui et addit præmo-

nuisse Judith tam eunuchum Bagoan dum ostia

obseraret, quàm abram suam, de more suo,

etiam illâ ipsâ nocte, foras ad grandium et la-

vandum egressuram; quare jussit ancillæ, ut

tantisper præ foribus staret, et egressum

suum observaret. (Trinius.)

(3) Græcus melius exprimit. Animadvertite,

1° Bagoan adstantes omnes è tentorio dimis-

sisse, præter Juditham, quæ sola permansit;

2° eunuchum clausisse ostium externum, ne

ingredi quis posset, ita tamen ut Judith egre-

deretur ad arbitrium, præmonitio Bagoâ,

vellet se eâ nocte, ut præcedentibus, è castris

exire; 3° ancillam Judithæ exisse è tentorio

Holofernis, heranque illi imperasse, ante fo-

res tentorii sui ipsius maneret, ut sibi venirenti

præsto esset in comitatu. Non igitur ante Ho-

lofernis tentorium, sed ante fores tabernaculi

dominæ suæ famula stetit. Consilium suum

revelasse illi Judith non videtur; totumque

in se suscepit periculum moliminis, quod

summam fidem et prudentiam exigebat. (Calmet.)

(4) Rem enim inauditam plenam periculo,

ac vires animosque feminæ superantem ag-

gredebatur: figuræ à Deo robor et audaciam

lacrymas posebat, dicens: *Confirma me,*

Domine Deus, Græca plenus habent: Domine,

Deus omnis virtutis, respice in horâ hæc super

4. Or Holoferne étoit couché dans son lit,

assoupi par l'excès du vin.

5. Et Judith commanda à sa servante de se

tenir dehors devant la chambre, et d'y faire le

guet.

6. Et pour elle, elle étoit devant le lit,

priant avec larmes, et remuant les lèvres en

silence,

7. Disant: Seigneur Dieu d'Israël, fortifiez-

moi, et rendez-vous favorable en ce moment

en ce que ma main va faire, afin que vous

releviez, selon votre promesse, votre ville de

Jérusalem, et que j'achève ce que j'ai cru

pourvoir se faire par votre assistance.

8. Ayant parlé de la sorte, elle s'approcha

de la colonne qui étoit au chevet de son lit,

et delia sa dague, qui y étoit attachée.

9. Puis l'ayant tirée du fourreau, elle prit

Holoferne par les cheveux de sa tête, et dit :

opera manuum mearum in exaltationem Jerusa-

lem; quoniam nunc tempus suscipere hæc redietem

tuam, et facere stitium meum in quassationem

hostium, qui insurrexerunt nobis. (Corn. à Lap.)

(5) Mos enim Hebræis est, etiam cum si-

lentium in precibus serv-ni, labra tamen mo-

vere, quod nimis frigidas patent preces in

solo cogitatu. Vide 1 Samuelis 1, 15. (Grotius.)

(6) Nam in tali factu solet cor, et maximè

mulieris, expavescere.

Ut scitur. Sicut enim per prophetas prædixit

eam propter peccata destruentur, ita etiam

promisit per eos post penitentiam populi re-

edificandam, ut patet in Isaiâ, Jeremiâ, Za-

chariâ, et pluribus aliis prophetis. (Lyrannus.)

(7) In Græco, *εἰς ὄψαρα ἱερουσαλῆμ, ad*

sublimandam urbem Hierosolymana. Sequitur in

Græco: *Καὶ πάλιν τὰ ἐπιτιμωμένα μοι, et fa-*

cere cogitata mea. De quâ voce vide supra,

11, 4. (Grotius.)

(8) Græcus: *Ad regulam lecti:* sed mendosa

est lectio, ita corrigenda: Ad columnam quâ

velum vel conopeum sustinebatur, ut Vul-

gata et Syrus reddiderunt. Fortassè tamen

Græca vox significat non columnam, sed ha-

culum, apud quem arma suspendebantur;

hanc enim significationem inter cæteras voci

canon tribuit Hesiychius: *Baculus, unde lora*

clypei suspenduntur. Ex hoc baculo pendebat

Holofernis pugio.

(9) Græcus legit: *Acinacem:* quod genus

est Persici gladii, figuræ nobis ignota, quan-

quàm brevioris ensibus Romanorum et Græ-

corum. Agens Josephus de sicaris latè adeo

vastantibus Hierosolyman, quo tempore Titî

obsidione stringebatur, narrat, sicces gestâsse

longiores acinacæ Persarum, et curvas, ut

Romanorum pugiones. Censens Diori suos

fuisse ab Alexandro superatos in priori cert-

amine, quod nimis brevis ensibus instrue-

rentur, fieri longiores jussit. (Calmet.)

(10) Ut certius fortiusque eum ferret, ne